

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om Begrebet Ironi", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-id7b70e526-8c5c-46cc-9328-ddd889d1c743.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

2. Socrates forfører Ungdommen

At nu det Forsvar, Socrates fører i *Apologien* hos Plato (§ 26 A.), at han enten maatte gjøre det med sit Vidende eller mod sit Vidende (ἐχών-ἄχών); men da det vilde være en Taabelighed at antage, at han gjorde det med sit Vidende, da han jo selv maatte indsee, at han i saa Fald tidlig eller sildig maatte komme til at lide derfor, saa maatte han antages at gjøre det uden at være sig det bevidst, og da var det en Urimelighed at fordre ham straffet, siden hans Anklagere da snarere burde andrage paa, at han blev tilretteviist og irettesat, - at dette Forsvar, siger jeg, *ikke* har *synderligt* at betyde, indseer vel Enhver, da man jo paa den Maade kunde bortforklare enhver Forbrydelse og gjøre den til en Vildfarelse¹.

1. Jeg har med Flid udhævet dette Raisonnement, fordi det giver os et Vink om, hvorledes Socrates' *Sædelære* har været beskaffen (Noget der senere skal blive Gjenstand for andre Undersøgelser), fordi det viser, at hans Sædelære havde den Feil, at den var begrundet paa en aldeles abstract Erkjendelses-Theori.
(tilbage)

Netop dette Klagepunkt har imidlertid Hegel saa fortrinlig behandlet, at jeg, for ikke at trætte kyndige Læsere med hvad de veed fra ham, skal være saa kort som mulig i Alt, hvori jeg kan knytte mig til ham. Mod Melitus' almindelige Anklage, at han fordærvede Ungdommen, sætter Socrates hele sit Liv; Klagen bliver nu speciellere den, at han svækkede Børnenes Ærbødighed for Forældrene¹. Dette belyses yderligere ved en speciel Tildragelse mellem Anytus og Socrates betræffende Anytus' Søn². Socrates' Forsvar løber i det Væsentlige ud paa den almindelige Sætning, at *den Indsigtsfuldeste bør* foretrækkes for den mindre Indsigtsfulde. Saaledes ved Valget af en Feldtherre gav man ikke Forældrene Fortrinnet, men de i Krigsvæsenet Kyndige³. Hegel opstiller derpaa, som det *Uforsvarlige* i Socrates' Adfærd, denne *moraliske Indblanding af en Trediemand* i det absolute Forhold mellem Forældre og Børn, der ved denne sin Indtrængen synes at have foranlediget, for at blive ved et enkelt factisk Beviis-Tilfælde, at det unge Menneske, der i det Foregaaende var Tale om, Anytus' Søn, er bleven misfornøjet med sin Stilling⁴. Saavidt Hegel og vi med ham; thi vi ere virkelig ved denne hegelske Opfattelse komne temmelig vidt. Men Sagen kan endnu sees fra en *anden Side*. Staten har naturligviis været ganske enig med Socrates i, at den Indsigtsfuldere bør foretrækkes for den mindre Indsigtsfulde; men deraf følger ingenlunde, at den kan overlade det til Enhver især at afgjøre, *om* eller *hvorvidt* han er *den Indsigtsfuldeste*, end sige, at den kan indrømme den Enkelte, fordi han er i egne Tanker den indsigtsfuldeste, ubekymret om Staten at udbrede denne sin Indsigt. Staten kan netop som det Totale, hvori Familien lever og røres, til en vis Grad suspendere det absolute Forhold mellem Forældre og Børn, den kan til en vis Grad bruge sin Myndighed til at gjøre Bestemmelser angaaende Børnenes Underviisning, men dette har netop sin Grund i, at Staten staaer høiere end Familien, der er i Staten. Men Familien staaer igjen høiere end den Enkelte, især sine egne Anliggender betræffende. Ligeoverfor Familien kan derfor den Enkelte heller ei igjen uden Videre, fordi han troer sig at være den indsigtsfuldeste, være bemyndiget til paa eget An- og Tilsvær at udbrede denne sin Indsigt. Ligeoverfor den Enkelte er derfor Barnets Forhold til Forældrene et absolut⁵. Som han derfor ved sin Ironi var kommen ud over det substantielle Statslivs Gyldighed, saa havde *ogsaa Familielivet* for ham *ingen Gyldighed*. For ham var Staten og Familien en Sum af Individuer, og han traadte derfor i Forhold til Statens og Familiens Lemmer som til Individuer, ethvert andet Forhold var for ham indifferent. Man seer derfor, hvorledes den Sætning, at den Indsigtsfuldeste bør foretrækkes for den mindre Indsigtsfulde (egentlig burde det hedde: den, der mener at være den indsigtsfuldeste, bør trænge sig frem for den, han anseer for mindre indsigtsfuld; thi Socrates var jo slet ikke bleven foretrukken, undtagen maaskee af Ungdommen, der jo som den, der skulde undervises, ikke kunde indrømmes nogen Stemme), netop ved sin *fuldkomne Abstraction* egentlig bliver *umoralisk*. Vi har da atter her et Exempel paa, hvorledes det stod sig med Socrates' saa berømte Sædelære. Feilen ligger imidlertid vistnok i det abstracte Erkjendelses-Standpunkt, Socrates havde stillet sig paa.

1. Xenophons *Mem.*I, 2 § 49. Xenophons *Apol.* § 20. Hermed kan ogsaa sammenlignes Pheidippides' Adfærd mod Faderen hos Aristophanes.
(tilbage)
2. Xenoph. *Apol.* § 29-31.
(tilbage)
3. Xenoph. *Apol.* § 20-21. *Mem.*I, 2 § 51.
(tilbage)
4. *Smlgn.* Hegelanf. *Skr.* Pag. 109.
(tilbage)
5. Jeg har her bestandig blot opfattet Forholdet som saadant mellem Socrates og den Ungdom, han vilde undervise. Jeg har slet ikke

taget Hensyn til det Skadelige, hans Underviisning kunde have. Hvad derom kan siges, er allerede udviklet i det Foregaaende. Det jeg derimod her vil udhæve er det *Ubeføiede* i, at Socrates saaledes uden Videre opkastede sig selv til Lærer. Den guddommelige Myndighed, han beraabte sig paa, kan man fra Statens Standpunkt heller ei tillægge noget Værd, da han ved at stille sig ganske isoleret, atter her havde unddraget sig Statens Sanction.
(tilbage)

Maaskee har imidlertid Socrates meent at gjøre godt igjen, hvad han ved denne ubeføiede Indgriben gjorde galt, ved *ikke* at tage *Penge* for sin Underviisning. Som bekjendt er det Noget, Socrates ikke var lidt stolt af, Noget han ofte med stor Bravour omtaler, at han ikke tog Penge for sin Underviisning¹. Man kan nu ikke nægte, at det som oftest er med en dyb *Ironi over Sophisterne*, der lod sig saa dyrt betale, at deres Underviisning næsten i omvendt Forstand blev incommensurabel for Penge og Penges Værd. Men naar man seer nøiere til, saa ligger der maaskee noget Mere heri. Det har maaskee tillige sin Grund i den *Ironi*, hvormed han opfattede *sin egen* Underviisning. Thi som hans Viisdom var, efter hans eget Udsagn, af tvetydig Art, saaledes var hans Underviisning det ogsaa. Og som han selv i Gorgias siger om Sømanden: »den, der udøver denne Kunst (Sømandskunsten) og har viist os saa stor en Tjeneste (ved at overskibe os uskadte), stiger i Land, gaaer beskeden frem og tilbage paa Strandbredden ved Siden af sit Skib. Han forstaaer nemlig at beregne, mener jeg, at det er heel vanskeligt at bestemme, hvilke af de Medreisende han har gavnet ved ikke at lade dem drukne underveis, og hvilke han har skadet,« saaledes kunde han maaskee ogsaa sige det Samme om den Underviisning, ved hvilken han satte de Enkelte over fra een Verdensdeel til en anden. Og som han sammesteds priser Sømandskunsten for, at den i Forhold til Talekunsten, uagtet den udretter det Samme som Talekunsten, dog tager en saare ringe Betaling, saaledes kan han ogsaa rose sig selv af, at han i Forhold til Sophisterne ingen Betaling tager. Det kan derfor *slet ikke* i og for sig ansees for noget saa *overordentlig Fortjenstligt*, at han ikke tog Penge for sin Underviisning, *ikke heller* kan det uden Videre ansees for et absolut Tegn paa hans Underviisnings *absolute Værd*. Thi vel er det sandt, at al sand Underviisning er incommensurabel for Penge, og vel er det sandt, at det bliver uendelig latterligt, naar Betalingen indrømmes en afgjørende Indflydelse paa Underviisningen, som hvis En f. Ex., der underviste i Logik, havde Logik til 3 Rbd. og Logik til 4 Rbd., men deraf følger ingenlunde, at det i og for sig er urigtigt at tage Penge for sin Underviisning. Vel var den Skik at lade sig sin Underviisning betale først ret kommen i Gang med Sophisterne, og man *kan* forsaavidt meget godt forklare sig Socrates' Adfærd og hans ironiske Polemik derimod; men, som sagt, der turde maaskee i Socrates' Adfærd i denne Henseende ogsaa skjule sig en Ironi over selve hans Underviisning, omtrent som, hvis han vilde sige: oprigtig talt har det en besynderlig Sammenhæng med min Viden; thi da jeg Intet veed, saa indseer man jo let, at jeg ikke godt kan tage Betaling for at bibringe Andre denne Viisdom.

-
1. Aristophanes er af en anden Mening, han lader ham ikke blot modtage Penge, men endogsaa Meelsække for sin Underviisning.
(tilbage)

Vende vi nu et Øieblik tilbage til den Omstændighed, der gav os Anledning til at gaae ind i denne Undersøgelse, Anklagen mod Socrates, saa seer man lettelig, at hans Forbrydelse (fra Statens Standpunkt betragtet) netop bestod deri, at han *neutraliserede Familielivets Gyldighed*, løste den Naturbestemmelsens Lov, i hvilken det enkelte Medlem af Familien hvilede i hele Familien – Pieteten.

Her kunde man nu standse, hvis man blot vilde forfølge Klagen; men den, der gjør Opfattelsen af Socrates til Gjenstand for sin Undersøgelse, maa gaae et Skridt videre. Det lod sig nemlig tænke, at, uagtet Socrates begik en Forbrydelse mod Staten ved saaledes ubeføiet at trænge sig ind i Familierne, han dog ved sin *Underviisnings absolute Betydning*, ved det inderlige Forhold han, alene med sine Disciples Bedste for Øie, indgik med dem, at han herved dog kunde have gjort godt igjen, hvad han ved sin importune Indblanding havde gjort galt. Vi ville nu see, om hans Forhold til sine Disciple har den Alvor, om hans Underviisning har det Pathos, man kunde fordre hos en saadan Lærer. Men dette *savne vi aldeles* hos Socrates. Man tænke sig ikke Socrates i dette Forhold som den, der under Ideernes Himmel-Hvælvning opløftede Disciplene ved Beskuelsen af disses evige Væsen, ikke som den, der imprægnerede Ungdommen en Anskuelses rige Fylde, ikke som den, der i moralsk Henseende lagde et uhyre Ansvar paa sine egne Skuldre, med faderlig Omsorg vogtede paa dem, nødig slap dem ud af sin Haand, medens hans Øie aldrig tabte dem af Sigte, ikke som den, der, for at erindre om et tidligere Udtryk, elskede dem i Ideen. Socrates' Person var i Forhold til Andre for negativt afrundet, til at Sligt kunde finde Sted. Erotiker var han vistnok i høieste Grad, Erkjendelsens Sværmeri havde han efter en overordentlig Maalestok, kort sagt alle Aandens forføriske Gaver; men meddele, fylde, berige kunde han ikke. I denne Forstand turde man maaskee kalde ham *en Forfører*, han bedaarede Ungdommen, *vakte Længsler* hos den, men *tilfredsstillede dem ikke*, lod dem opblusse i Berøringens yppige Nydelse, men stærk og nærende Føde gav han dem ikke. Han bedrog dem Alle, ligesom han bedrog Alcibiades, der jo, som alt tidligere bemærket, selv siger, at Socrates, istedetfor at være Elsker blev den Elskede. Og hvad vil dette sige Andet, end at han trak Ungdommen til sig, men naar nu denne saae

op til ham, vilde finde Hvile hos ham, vilde, forglemmende Alt, søge en tryk Beroligelse i hans Kjærlighed, vilde selv ophøre at være og blot være ved at elskes af ham, da var han borte, da var Trylleriet forbi, da følte de ulykkelig Kjærligheds dybe Smerte, da følte de, at de vare bedragne, at det ikke var Socrates, der elskede dem, men dem, der elskede Socrates, og dog ikke formaaede at løsrive sig fra ham. For rigere Naturer maatte dette naturligviis ikke blive hverken saa bemærkeligt eller saa smerteligt. Han havde vendt Disciplenes Blik indad, og de Begavede maatte derfor med Taknemmelighed føle, at det var ham, de skyldte det, de maatte blive desto mere taknemlige, jo mere de oversaae, at Rigdommen selv havde de dog ikke Socrates at takke for. Hans Forhold til Disciplene var derfor vistnok vækkende, men *ingenlunde* i positiv Forstand *personligt*. Men det, der forhindrede ham heri, var igjen *hans Ironi*. Vil man herimod beraabe sig paa den Kjærlighed, med hvilken Xenophon og Plato omfattede Socrates, saa vil jeg svare, dels at jeg jo har viist, at Disciplene meget godt kunde elske ham, ja end ikke formaaede at løsrive sig fra denne Kjærlighed, dels, og dette er det concretere Svar, at Xenophon var for indskrænket til at bemærke det, Plato for riig dertil. Plato maatte i ethvert Øieblik, hvor han følte, hvormeget han eiede, uvilkaarlig tænke paa Socrates; han elskede derfor Socrates i Ideen, som han vel ikke skyldte Socrates, men som denne dog havde forhjulpet ham til. I *Apologien* bemærker derfor Socrates meget rigtigt: ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πῶποτ' ἐγένόμην· εἰ δέ τις ἐμοῦ λέγοντος, καὶ τὰ ἐμαυτοῦ πράττοντος, ἐπιθυμοῖ ἀκούειν, εἴτε νεώτερος, εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πῶποτε ἐφθόνησα (*Apol.* § 33 A)¹.

1. Vel siger Socrates nærmest dette for at gaae den Indvending imøde, som om han i Disciplenes fortrolige Kreds havde foredraget ganske andre Ting, end naar Nogen var tilstede. I denne Henseende kan man nu vist gjerne indrømme Socrates, at han var eens altid, men hans Ord vise dog tillige, hvor løst hans Forhold var til Ungdommen, da dette Forhold ikke var knyttet ved Andet end tilfældige Erkjendelses Berøringer.
(tilbage)

Det Nærmere Socrates' Forhold til Disciplene betræffende, da maa hans *Forhold til Alcibiades* være et Exempel instar omnium. Dette letsindige, sandselige, ærgjerrige, aandrige unge Menneske maatte naturligviis være et ret fængeligt Stof for Socrates' ironiske Ildfunker. Vi have forhen seet, hvorledes dette Forhold netop ved Socrates' Ironi bestandig blev paa det samme Punkt, holdtes i et Forholds abstracte holdningsløse Begynden, holdtes paa Nul-Punktet, aldrig tiltog i Styrke og Inderlighed, saa at medens Kræfterne paa begge Sider forøgedes, denne Forøgelse dog var saa rigtigt proportioneret, at Forholdet blev det samme, og Alcibiades' stigende Heftighed fandt bestandig sin Mester i Socrates' Ironi. I aandelig Forstand kan man derfor sige om Socrates i hans Forhold til Ungdommen, at han saa paa den for at attraae den. Men som hans Attraa ikke gik ud paa at besidde Ungdommen, saaledes var hans Fremgangsmaade heller ei beregnet derpaa. Det var ikke ved store Ord, ved lange oratoriske Udgydelser, ved markskrigeragtigt at udbasene sin egen Viisdom, at han lagde an derpaa; tvertimod, han gik saa stille omkring, han var *tilsyneladende ligegyldig* mod de unge Mennesker, hans Spørgsmaal angik ikke dette hans Forhold til de Unge, han afhandlede en eller anden Gjenstand, som var dem personlig vigtig, men selv forholdt han sig ganske objectiv derved, og dog, under denne Ligegyldighed mod dem følte de mere, end de saa, det gennemtrængende Sideblik, der et Øieblik som et Dolkestik gjennemborede deres Sjæl. Det var, som havde han beluret deres Sjæls inderste Samtaler, som tvang han dem til at tale høit herom i hans Nærværelse. Han blev deres Fortrolige, uden at de ret vidste, hvorledes det var gaaet til, og medens de selv under Alt dette vare blevne ganske Andre, forblev han urokkelig den Samme. Og naar da alle Fordømmes Baand vare løsnede, naar alle aandelige Forhærdelser vare blødgjorte, naar hans Spørgsmaal havde lagt Alt tilrette og gjort Changementet muligt, da *culminerede Forholdet* i det betydningsfulde Øieblik, i det Sølvblink, der i et Nu belyste deres Bevidstheds Verden, naar han vendte Alt omkring for dem, saa hurtigt som et Øieblik og saa længe som et Øieblik, naar Alt forandredes for dem ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Man fortæller om en Englænder, der reiste for at see Udsigter, at han, naar han i en mægtig Skovegn fandt et Punkt, fra hvilket han kunde aabne sig en overraskende Udsigt ved at lade den mellemliggende Skov omhugge, at han da leiede Folk til at gjennemsaage Træerne. Naar da Alt var færdigt, naar Skoven var undersøuet, da steg han op paa dette Punkt, tog sin Kikkert frem, gav Signalet – Skoven faldt, og hans Øie frydede sig et Øieblik over Udsigtens Trylleri, der var endnu mere forførerisk, fordi han næsten i samme Øieblik havde Modsætningen. Saaledes med Socrates. Ved sine Spørgsmaal undersøuede han i al Stilhed den substantielle Bevidstheds Urskov, og naar Alt var færdigt, see da forsvandt alle disse Grupper, og Sjælens Øie nød en Udsigt, den aldrig havde kjendt Mage til. Nærmest nød den Unge denne Glæde, men Socrates stod som den *ironiske lagttager*, der nød hiins Overraskelse. Men dette Arbeide med at undersøue Skoven krævede ofte lang Tid. I denne Henseende var Socrates nu utrættelig. Men naar det var fuldbragt, da havde Forholdet i samme Øieblik *culmineret*. *Mere* gav han *ikke*, og medens den Unge nu netop følte sig uopløseligt knyttet til Socrates, indtraadte det Forhold, som Alcibiades saa træffende beskriver, at Socrates blev fra Elskeren den Elskede. Naar man vil opfatte hans Forhold saaledes, da erindres man derved levende om den Kunst, han selv sagde sig at være i Besiddelse af, Gjordemoderkunsten. Han forhjalp Individet til en aandelig Forløsning, han overskar Substantialitetens Navlestreng. Som *Accoucheur* var han uovertræffelig, men mere var han heller ikke. Han paatog sig derfor heller ei noget egentligt Ansvar for sine Disciples senere

Liv, og Alcibiades afgiver atter her et Exempel instar omnium¹.

1. Man sammenligne hermed ForchhammerPag. 42 ff.
(tilbage)

Naar man vil tage dette Ord i intellectuel Betydning, kan man kalde Socrates en Erotiker, og endnu varmere udtrykke det ved at erindre om de bekjendte Ord i *Phædros* § 249 παιδεραστειν μετὰ φιλοσοφίας. Og her kan vi maaskee med et Par Ord berøre den Sigtelse mod Socrates for *Pæderasti*, der i Tidernes Løb aldrig fik Lov at uddøe, fordi der gjerne i hver Generation var en eller anden Forsker, der følte sig opfordret til i denne Henseende at redde Socrates' Ære. Noget Forsvar for Socrates er det ikke min Agt at levere, da det slet ikke ligger i min Interesse at reflectere paa Sigtelsen, vil Læseren derimod forstaae det billedligt¹, saa troer jeg, at man deri vil see et nyt Beviis for Socrates' Ironi. I den Lovtale, som Pausanias holder i *Symposiet*, forekommer følgende Yttring: »denne Eros (den lave, hvis Tilbedere for det Første elske ligesaavel Qvinder som Drengene, fremdeles hos dem, de elske, elske mere Legemet end Sjælen,) nedstammer da ogsaa fra den Gudinde, som er meget yngre end den anden og skylder en Forening af begge Kjøns sin Tilværelse: den Anden er en Søn af den himmelske, som ikke nedstammer fra det qvindelige, men ene fra det mandlige Kjøns .... de, der ere begejstrede af denne Eros, søge derfor det mandlige Kjøns, fordi de elske det, som af Naturen besidder større Kraft og Aand.« Med disse Ord er allerede tilstrækkelig betegnet den *intelligente Kjærlighed*, der nødvendigviis maatte findes hos et saa æsthetisk udviklet Folk som det græske, hvor Individualiteten ikke var uendelig reflecteret i sig, men hvad Hegel saa betegnende kalder »skjøn Individualitet,« hvor Individualitets-Modsætningen ikke var dybt nok kløftet til at lade den sande Kjærlighed være den højere Eenhed. Men naar nu denne intellectuelle Kjærlighed nærmest søger sin Gjenstand blandt Ungdommen, saa er dermed antydnet, at den elsker Muligheden, men flyer Virkeligheden. Men dette viser netop dens *negative Charakter*. Men tiltrods for denne kan den godt have en høj Grad af Enthusiasme, ja netop paa Grund af denne kan den have den. Thi Enthusiasme er ikke altid forbunden med Udholdenhed, tvertimod er Enthusiasme den i Mulighedens Tjeneste fortærede Begeistring. En Ironiker er derfor altid Enthusiast, kun at hans Enthusiasme Intet udretter, fordi han aldrig kommer ud over Mulighedens Bestemmelse. I denne Forstand elskede Socrates Ungdommen. Men man vil da see, at det er en negativ Kjærlighed. Vel var hans Forhold til den ikke uden Betydning, men, som tidligere bemærket, idet Forholdet skulde vinde en dybere Betydning, var det forbi, det vil sige, Forholdet til den var Begyndelsen til et Forhold. At dette Forhold imidlertid godt kunde være en Tid, at den Unge godt kunde føle sig knyttet til Socrates, efterat denne havde løst sig fra ham, det har jeg stræbt at vise i det Foregaaende. Men betænker man nu, at dette Socrates' Forhold til Ungdommen er den sidste Mulighed af at opvise et positivt Forhold, betænker man, hvor meget man kunde fordre i denne Henseende af den Mand, der efter at have emanciperet sig fra ethvert andet reelt Forhold, havde samlet sig herpaa, betænker man Alt dette, saa vil man ikke kunne forklare den her beskrevne Negativitet, med mindre man antager, at *Socrates' Standpunkt var Ironi*².

1. Dem, der ikke kan forstaae det aandeligt, skal jeg dette Punkt betræffende henvise til Joh. Matth. Gesners *Socrates sanctus Pæderasta*, cfr. Commentarii societatis regiæ scientiarum Gottingensis. Tom II. ad annum MDCCLII.
(tilbage)
2. Historien har opbevaret endnu et Forhold, i hvilket Socrates traadte til en Anden, hans Forhold til Xanthippe. At Socrates nu just ikke har været et Mønster for Ægtemænd, det føler vist Enhver, og den Opfattelse af sit Forhold til hende, som efter Xenophon tillægges Socrates, at han havde samme Nytte af denne arrige Kone, som Beridere af vilde Heste, den at lære at tvinge dem, at hun var ham en Øvelse i at beherske Mennesket, thi naar han var færdig med hende, saa vilde han let kunne taale de andre Mennesker, - denne Opfattelse, siger jeg, røber ikke megen ægteskabelig Kjærlighed, men vel en høj Grad af *Ironi*. Smlgn. ForchhammerPag. 49 og Note 43.
(tilbage)

Vi vende tilbage til Socrates' Anklage og hans derved bevirkede Domfældelse. Dommerne erklærede ham skyldig, og skulde man, uden alt for meget at tage Hensyn til Klagens Punkter, med eet Ord betegne *hans Forbrydelse*, da kunde man kalde den Apragmosyne eller Indifferentisme; thi vel var han ikke uvirksom, og vel var han ikke ligegyldig mod Alt, men i Forhold til Staten var han det netop ved sin private Praxis. Socrates var altsaa erklæret skyldig, men Straffen var endnu ikke bestemt. Med græsk Humanitet blev det den Anklagede selv tilstaaet at bestemme Straffen, naturligviis indenfor visse Grændser. Hegel giver her en meget udførlig Fremstilling af det Forkerte i Socrates' Adfærd, han viser, at Socrates velfortjent blev dømt fra Livet, at hans Forbrydelse var, ikke at ville anerkjende Folkets Souverænitet, men at gjøre sin subjective

Overbeviisning gjeldende ligeoverfor Statens objective Dom. Hans Vægring i denne Henseende kan man vel ansee for moralsk Storhed, men hans Død var dog selvforskyldt, Staten ligesaa berettiget til at fordømme ham, som Socrates til at emancipere sig, og Socrates blev derved en tragisk Heros¹. Saavidt Hegel; vi ville forsøge, idet vi ganske nøiagtigt følge *Apologien*, at give en Fremstilling af *hans Adfærd*. Den Frihed selv at turde bestemme Straffen, skulde man nu troe maatte være Socrates saare velkommen, thi som hans Vandel havde viist sig som incommensurabel for almindelige Bestemmelser, saaledes maatte ogsaa Straffen være det, og det er aldeles *consequent*, at han mener, at den eneste Straf, han kunde idømme sig selv, var en Mulct, fordi, dersom han havde Penge, det intet Tab var for ham at miste dem, med andre Ord, fordi Straffen in casu hævede sig selv. Det er derfor ogsaa ganske *consequent*, at han foreslaaer Dommerne, at lade sig nøie med den Smule, han kunde udrede, ganske *consequent*, fordi, da overhovedet Penge ingen Realitet havde for ham, Straffen blev lige stor, enten han udredede mange eller faa Penge, det vil sige, Straffen blev ingen. Den eneste Straf han altsaa mener var passende, er den, der *ingen Straf* var. Dog, vi ville forfølge hele denne saa lærerige Passus af *Apologien* i det Enkelte. Han begynder med at forundre sig over, at han er bleven dømt med en saa ringe Majoritet, hvoraf det indlyser, at han ikke i Statens Dom seer en objectiv, en i Modsætning til det enkelte Subject gyldig Opfattelse. Staten eksisterer til en vis Grad slet ikke for ham, han dvæler blot ved det Numeriske. At en kvantitativ Bestemmelse kan slaee over i en kvalitativ, synes han ikke at have ahnet. Han dvæler ved det Forunderlige i, at 3 Stemmer gjøre Udslaget, og for end mere at fremhæve det Forunderlige, stiller han Modsætningens yderste Extrem: hvis, siger han, Anytus og Lykon ikke vare komne med, da var Melitus selv bleven mulcteret paa 1000 Drachmer. Her seer man igjen, hvorledes Socrates' *Ironi* bringer ham til at underkjende enhver objectiv Bestemmelse af hans Liv. Dommerne ere et Antal af Individuer, deres Dom har blot Talværdi, og naar Majoriteten dømmer ham skyldig, da mener Socrates, at hermed er hverken meer eller mindre sagt, end at et saa og saa stort Antal Individuer har dømt ham. Enhver seer nu her tydelig den fuldkomne *negative Opfattelse* af Staten. En ironisk Skjebne vil, at Socrates selv skal bestemme Straffen. Det, der giver denne Situation en saa overordentlig ironisk Elasticitet, er de uhyre Modsætninger: Lovens Sværd hænger i et Hestehaar over Socrates' Hoved, et Menneskes Liv er paa Spil, Folket alvorligt, deeltagende stemt, Horizonten mørk og skyfuld – og nu Socrates, han er saa fordybet som en gammel Regnemester i at faae den Opgave færdig, at faae sit Liv til at congruere med Statens Opfattelse, en Opgave, der bliver ligesaa vanskelig som Cirkelns Quadratur, da Socrates og Staten vise sig som absolut *ueensartede Størrelser*. Comisk vilde det allerede være at see Socrates ville conjungere sit Liv efter Statens Paradigma, da hans Liv netop var aldeles uregelmæssigt, men endnu dybere comisk bliver Situationen ved den *dira necessitas*, der byder ham under Livsstraf at finde en Lighed i denne Ulighed. Comisk er det altid, naar man bringer to Ting i Forhold til hinanden, imellem hvilke der intet Forhold lader sig tænke, men end mere comisk bliver det, naar det hedder, ja kan Du intet Forhold finde, da maa Du døe. Socrates' Liv maatte i sin fuldkomne Isolation vise sig aldeles ueensartet med enhver Statens Bestemmelse, derfor viser ogsaa den Tankeoperation, den Dialectik, hvorved Socrates søger at bringe et Forhold tilveie, de yderste Modsætninger. Han er af Staten erklæret skyldig. Spørgsmaalet er nu, hvilken Straf han har fortjent. Men da Socrates føler, at hans Liv slet ikke kan opfattes af Staten, saa viser det sig, at han ligesaa godt kunde fortjene en *Belønning*. Han foreslaaer derfor, at blive underholdt paa offentlig Bekostning i Prytaneum². Forsaavidt som Staten imidlertid ikke skulde føle sig opfordret til at belønne ham paa denne Maade, vil han nu lempe sig efter den og overveie, hvilken Straf han kunde have fortjent. For at undgaee Dødsstraf, hvorpaa Melitus jo havde nedlagt Paastand, kunde han vælge en Mulct eller Landflygtighed. Dette Valg kan han imidlertid ikke beslutte sig til, thi hvad skulde bevæge ham til at vælge et af disse to? skulde det være Frygt for Døden? det var jo urimeligt, thi han veed jo ikke, om Døden er et Gode eller et Onde. Det synes saaledes, at han *selv mener*, at *Døden* var den meest passende Straf, netop fordi Ingen veed, om den er et Onde, det vil sige, fordi Straffen her, ligesom før ved Mulcten, hæver sig selv. En Mulct eller Landflygtighed kunde han ikke vælge, fordi han i det første Tilfælde vilde blive fængslet, da hans Formuesomstændigheder ikke tillod ham at udrede den, i det andet Tilfælde meget godt indsaee, at han var endnu mindre skikket til at leve i en anden Stat end i Athen, saa at han inden en kort Tid vilde blive forviist fra denne Stat igjen o. s. f. En Mulct eller Landflygtighed kunde han altsaa ikke vælge. Og hvorfor? Fordi de vilde paadrage ham en Lidelse, men den kunde han ikke finde sig i, fordi den var ufortjent, og som han selv siger: καὶ ἐγὼ ἄμ' οὐκ εἴθισμαι ἑμαυτὸν ἀξιοῦν καχοῦ οὐδενός. Forsaavidt der derfor ganske i Almindelighed er Spørgsmaal om, hvilken Straf han har fortjent, da er hans Svar, den, der *ikke er nogen Straf*, det er enten Døden, da Ingen veed om den er et Gode eller et Onde, eller en Mulct, forsaavidt man vil være fornøiet med en Mulct af den Størrelse, han kan udrede, da Penge nemlig ingen Værdi har for ham. Forsaavidt der derimod i speciellere Betydning er Tale om Straf, om en Straf, der vilde være følelig for ham, da finder han, at enhver *saadan Straf er upassende*.

1. Smlgn. Hegelanf.Skr.Pag. 113 ff.
(tilbage)

2. Da hans Liv som saadant er incommensurabelt for Statens Opfattelse, og han altsaa af den ligesaa lidet kan fortjene Belønning som Straf, saa angiver han subsidialiter en anden Grund, den nemlig, at han er en fattig Mand, der trænger til Rolighed.
(tilbage)

Vi see altsaa, hvorledes Socrates' Standpunkt er aldeles negativt mod Staten, hvorledes han aldeles ikke passede ind i denne; men vi see det endnu tydeligere i det Øieblik, da han, anklaget for sin Vandel, snarest maatte være kommen til Bevidsthed om sit Misforhold til Staten. Uanfægtet gennemfører han desuagtet sit Standpunkt med Sværdet over Hovedet. Hans Foredrag er imidlertid ikke Begeistringens mægtige Pathos, hans Fremtræden ikke Personlighedens absolute Myndighed, hans Ligegyldighed ikke en salig Hvilen i sin egen Fylde. Intet af Alt dette finde vi, men vel en til det Yderste *gjennemført Ironi*, der lader Statens objective Magt bryde sig mod Ironiens klippefaste Negativitet. Statens objective Magt, dens Fordringer til den Enkeltes Virksomhed, Lovene, Domstolene, Alt taber sin absolute Gyldighed for ham, alt Sligt affører han sig som ufuldkomne Former, lettere og lettere hæver han sig, seer det Alt forsvinde under sig i sit ironiske Fugleperspectiv, og selv svæver han derover i ironisk Tilfredshed, baaren af den uendelige Negativitets absolute Conseqvents i sig selv. Han bliver saaledes fremmed for den hele Verden, han tilhører (hvor meget han end i en anden Forstand tilhører den), den samtidige Bevidsthed har intet Prædicat for ham, unævnelig og ubestemmelig tilhører han en anden Formation. Men det, der bærer ham, er *Negativiteten*, der endnu ingen Positivitet har affødt. Deraf bliver det forklarligt, at endog Livet og Døden tabe deres absolute Gyldighed for ham. Men vi have dog i Socrates Ironiens virkelige, ikke dens apparente, Høide, fordi Socrates først kom til det Godes, det Skjønnes, det Sandes Idee som Grændse, det er, kom til den ideelle Uendelighed som Mulighed. Naar derimod i en langt senere Tid, efterat disse Ideer have faaet deres Virkelighed, Personligheden sin absolute Pleroma, naar da Subjectiviteten atter vil isolere sig, naar den uendelige Negativitet atter vil oplade sin Afgrund for deri at sluge denne Aandens Virkelighed, da viser Ironien sig i en betænkeligere Skikkelse.